

KARAKTER ÇÖZÜMLEMELERİNİN KURGUDAKİ YERİ: “BİNTEPE’NİN HAYALETİ” ÖRNEĞİ

Melda KARAGÖZ*

ÖZ

Karakter, bir yapıtta türlü yönleriyle ele alınan kişi olup yapıttaki olayların ve anlatımın biçimlenmesini sağlayan önemli öğelerden biridir. Karakterlerin başından geçenler, duyguları, düşünceleri, kendileri ve çevreleriyle yaşadıkları çatışmalar, olay örgüsünü devindirerek okurun yapıtta olan ilişkisini belirler. Okurun karakterlerle kuracağı özdeşim, okuma eylemine nitelik kazandırır. Bu durum özellikle çocuk yazınında önemli bir etkidir. Çocuklar, günlük yaşamlarındaki sınırlı kişiler dışında okudukları yapıtlarda yeni kişilerle karşılaşır. Karşılaştıkları yeni kişiler aracılığıyla yeni serüven ve deneyimler yaşar, yaşama ve insana dönük ilişkileri sezer, kişilerin karşılaşabileceği sorunları görerek uygun çözüm yollarına ilişkin bilgi edinirler. Yapıtta yer alan karakterlerin kendi düzeyinde olması çocuk okurların yalnızlık duygusunu azaltır. Karakterlerin iyi biçimlendirilmiş fiziksel ve ruhsal özellikleri, olayları yönlendirirken sergiledikleri tutumları, bu yapılandırmanın rastlantıdan uzak, inandırıcı bir biçimde dile getirilişi çocukları karakterler gibi duymaya, düşünmeye iter. Bu yapılandırmaya merak ögesinin eklenip kurguya sindirilmesi okurların özdeşim kurma yoluyla okuma sürecine etkin katılımını sağlar.

Çalışmada Nur İçözü’nün “Bintepe’nin Hayaleti” adlı yapıtında yer alan karakterlerin çözümlemesi yapılarak karakterlerin özellikleri, geliştirilme süreci örneklendirilecek, kurgudaki yeri belirlenmeye çalışılacaktır. Çözümlemelerden elde edilen verilerle yapıtın çocuk yazınındaki yeri tartışılacaktır.

***Anahtar Sözcükler:** Çocuk yazını, karakter çözümlemesi, Bintepe’nin Hayaleti.*

THE PLACE OF CHARACTER ANALYSIS IN FICTION: “BİNTEPE’NİN HAYALETİ” AS AN EXEMPLIFICATION¹

ABSTRACT

Character is one of the important element that forms events and expression in a work and it is examined with various aspects in work. Some elements

* Araştırma Görevlisi; İstanbul Üniversitesi, HAYEF, Türkçe Eğitimi Bölümü Elmek: melda.karagoz@istanbul.edu.tr

1 Bu çalışma 16-18 Nisan 2014 tarihlerinde Eskişehir’de düzenlenen “Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Nur İçözü Sempozyumu”nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

2 İncelenen yapıtta kişiler, karakterlendirme yoluyla yer aldığı için çalışmada kişi yerine karakter sözcüğü kullanılacaktır.

such as character's experiences, emotions, thoughts, conflicts that are met with themselves and circle move plot and determine relation between work and reader. Identification that readers will correlate with the characters procures qualification for act of reading. This situation is specially an important factor in children's literature. Children meet new people who are except the limited people in their daily life when they read a work. They have new adventures and experiences by way of new person and they perceive relationship regarding to life and people. Since they face possible issue, they get information regarding appropriate solutions. Child readers feel loneliness less often by means of same age characters in a work. Children feel and think as characters by way of well-formed physical and mental features of the characters, attitudes of manage for events and this configuration must be away from coincidence and mention demonstratively. After curiosity element be incorporated into fiction readers participate process of reading effectively by identification.

In this study, it will be analyse characters who appear in "Bintepe'nin Hayaleti" (The Ghost of Bintepe) of Nur İçözü and exemplify properties of characters and process of development, then will be determine place of them in fiction. It will be discuss place of the work in children's literature by means of data that obtained from analysis.

Keywords: *Children's literature, character analysis, Bintepe'nin Hayaleti (The Ghost of Bintepe).*

Giriş

Yazınsal yapıtlardaki olay ve durumlarda yer alan ya da bunlara dolaylı bir biçimde karışan kimselere o yapıtın kişisi denir. Kişiler, tipleştirme ya da karakterlendirme yoluyla yapıtlarda yer alır (Özdemir, 2002a: 131). Karakter ise yapıtta duyguları, düşünceleri, iç dünyaları ve davranışları farklı özellikler gösteren kişilerin her biridir (Çotuksöken, 2012: 129; Püsküllüoğlu, 2008: 71; Karadeniz, 2004: 66). Tekin (2012: 102)'e göre “‘birey’ niteliği kazanamamış karakterler, bir karakter olmaktan önce, karikatür düzeyinde” kalır. Bu nedenle yazar, yapıttaki kişileri yapıtın niteliğine uygun olarak tasarlayıp karakterlendirir.

Karakter², yazınsal yapıtların insanı insana tanıtmaya olan temel işlevine aracılık eden başat ögedir (Özdemir, 2002b: 222). Kişilikle özdeş olup oluşumunda bireysel ve toplumsal etkenler barındırır (Özdemir, 2002a: 131; b: 262). Karakter, bir yapıtta türlü yönleriyle ele alınarak yapıtın diğer öğeleriyle bir bütün içerisinde olayların ve anlatımın biçimlenmesini sağlayan önemli bir ögedir.

Karakter oluşturulurken görüşlerini betimleme, iç dünyalarını sergileme gibi doğrudan yollar kullanılabilirken eylem içinde

yansıma, konuşurma gibi dolaylı yollar da kullanılabilir. Denilebilir ki bir karakter oluştururken anlatılır ya da gösterilir. Bu yollar birlikte de kullanılabilir (Özdemir, 2002a: 132; b: 223; Tekin, 2012: 89).

Sever (2010: 95) ise Lukens (1999)'ten yaptığı aktarmayla karakterlerin oluşturulma yollarını şu şekilde belirtir:

- Davranışlarıyla ve eylemleriyle,
- Konuşmalarıyla,
- Fiziksel özellikleriyle,
- Diğer karakterlerin yorumlarıyla,
- Yazarın yorumuyla.

Karakterlerin oluşturulma yollarını bilmek, bol bol okumak, çevredeki bireylerle okunanlar arasında özdeşlik kurmak okurda bir karakteri anlama becerisini geliştirir (Binyazar ve Özdemir, 2006: 119). Ancak yapıtta yer alan karakterler gerçek ya da kurmaca olabildiği gibi insan ya da diğer canlılar da olabilir. Özellikle çocuk yapıtlarında insana özgü özelliklerin diğer canlılara yansıtılarak yer aldığı görülür. Kişileştirilerek sunulan insan dışı karakterler aracılığıyla çocuk okurun çevresine karşı duyarlık kazanmasına olanak sağlanmış olur.

Yazınsal bir yapıtın kurgusu, yapısını oluşturan duygu, düşünce, motif ve karakterler gibi öğelerin yapıta nasıl yerleştirildiğinin ve işlevlerinin neler olduğunun saptanması ile ortaya çıkar (Aytaç, 1999: 75). Bu noktada yazınsal bir yapıt çözümlenirken üzerinde durulması gereken temel öğelerden birinin karakterler olduğu söylenebilir (Çetin, 2009: 142; Kavcar, 1999: 43). Hemen hemen tüm yapıt çözümlerinde derinlemesine bir okuma gerçekleştirilirken öncelikle yapılması gereken yapıtın sözcemele durumunu ortaya koymaktır. Bu aşamada olayın nerede ne zaman gerçekleştiği, olayda kaç kişinin olduğu, kişilerin adları, neler yaptıkları ve söyledikleri, kimin kiminle konuştuğu gibi bilgilere ulaşmak derinlemesine bir okumanın ilk ayağını oluşturacaktır (Günay, 2013: 423). Aynı durum çocuk yazını yapıtlarında da söz konusudur. Karakterler, yapıtı yapılandıran temel öğelerden biridir ve çocuk yapıtlarının taşınması gereken içerik özellikleri bağlamında değerlendirilir (Sever, 2013: 126; Gürel vd., 2007: 36; Kıbrıs, 2010: 41; Oğuzkan, 2010: 374).

Çocuk yazını yapıtlarında karakterlerin önemli bir yeri bulunur. Öyleki çocuklar arasında herhangi bir yapıta genel olarak ilgi duyma

durumu varsa orada karakterlerle kurgulanmış iyi bir öykü vardır (Singh ve Lu, 2006). Çünkü çocuk okur, yapıtta yer alan karakterlerin davranış ve düşüncelerine öykünerek onlarla özdeşim kurar. Bu nedenle karakterlerin çocukların gelişim düzeylerine uygun, yaşam ve insan gerçekliğine dönük olarak kurgulanması gerekmektedir. Böylece çocuk, yapıta ve okumaya ilgi duyacaktır. Çocuğun yapıta olan ilgisinin bir nedeni de karakterlerin yaşadığı değişimlerdir. Ancak karakterlerdeki bu değişim, rastlantıdan uzak, neden-sonuç ilişkisi içerisinde kurguya yedirilmelidir. Böylece çocuk, karakterin yaşadığı değişim karşısında güven sorunu yaşamayacak, karakter inandırıcılığını yitirmeyecektir (Sever, 2013: 130; 2010: 114).

Çocuk, çevresinde yer alan insanlar dışında okuduğu yapıtlarla etkileşime girerek yeni karakterler ve yeni yaşamlarla tanışır (Aslan, 2006: 193; Zivtci, 2006: 245). Bu etkileşim, çocuğun kendi gibi duyup düşünen çocuklar olduğunu ya da olabileceğini duyumsatır. Başka insanları tanıyan çocuk, yaşamda karşılaşılabileceği olayları anlamlandırma, deneyimleme yetisi edinir. Bu noktada karakterlerin önemli bir yeri bulunur. Çocuklar, okuduğu yapıttaki karaktere ya da karakterlere öykünüp özdeşim kurarlar. Bu nedenle karakterlerin iyi geliştirilmiş kişilik özelliklerine sahip bir biçimde gerçeğe uygun oluşturulup merak öğeleriyle desteklenerek kurgulanması gerekir. Bu tür yapıtlarla karşılaşan çocukların okuma eylemini sürdürmeleri sağlanmış olur (Sever, 2010: 76-77).

Yapıtlarda önemli bir rol üstlenen karakterlerin çözümlenmesi belirli ölçütlere göre gerçekleştirilebilir. Kıran ve Kıran (2011: 191), bu ölçütleri şöyle sıralar:

- Ad ve öteki adlandırmalar,
- Tanımlanması ve bu tanımlamada kullanılan sözcüksel alanlar,
- İlk ortaya çıktığı zaman ve uzam,
- Okurun karakteri tanımak için izlediği evreler,
- Yapıtta ve diğer karakterlerle olan ilişkilerine göre.

Çocuk, yapıttan karakterlerin adı, soyadı, yaşı, dili, sosyal yönü, bedensel ve ruhsal özelliklerine ilişkin bilgi edinebilir (Kıran ve Kıran, 2011: 197-201; Kavcar, 1999: 44-45). Edinilen tüm bu bilgiler okurun karakterleri zihinlerinde görselleştirmelerine ve tanımlamalarına olanak sağlar. Karakteri görselleştirebilen ve tanımlayabilen okurların o karaktere karşı inancı da olur. Karakterlerin tanımlanabilmesi önemli bir aşama olup karakterlerin

oluşturulma yollarıyla benzerlik gösterir. Kıran ve Kıran (2011: 203-205)'a göre karakterlerin tanımlanması dört biçimde olabilir:

1. Süreç içinde tanımlama: Yazarın karakteri bir anda değil, süreç boyunca betimlediği tanımlama biçimidir.
2. Süreç içinde yineleme: Yazarın karakterlerin özelliklerini yapıt boyunca yineleyip unutturmadığı betimlemedir.
3. Dolaysız tanımlama: Yazarın karakterle ilgili özellikleri anlatıcı, bir başka karakter ya da karakterin kendisi tarafından anlattığı tanımlamadır.
4. Dolaylı tanımlama: Karakterin özelliklerinin bir söz, eylem ya da yaşam biçimiyle ortaya konduğu tanımlamadır.

Tekin (2012: 96) ise bir karakterin tanınmasında üç yol olduğunu belirtir. Bunlar; yazarın karakteri tanıtmayı, karakterin kendi kendini tanıtmayı ve karakterin diğer karakterlerce tanıtılmasıdır.

Çocuk yazınında da karakterler, açık (geliştirilmiş) ve kapalı (geliştirilmemiş) karakterler olarak incelenebilir. Açık karakter, türlü yönleriyle okura tanıtılarak inandırıcılıklarıyla dikkat çekerler. Bu tür karakterler, yapıtın iletisinin okura ulaşmasını sağlamada etkin rol oynarlar. Kapalı karakter ise okura yüzeysel olarak tanıtılır. Bu tür karakterlerin çocuğun insan ve yaşam gerçekliğini kavramasındaki etkisi oldukça azdır (Sever, 2010: 104). Yapıt boyunca değişim gösteren karakterler devingen (dinamik), inandırıcı olmasına karşın değişim göstermeyen karakterler ise durağan (statik) karakter olarak adlandırılır (Lukens 1999'ten akt. Sever, 2010: 105).

Karakter tanıtmada kullanılan tüm bu yollar ayrı ayrı kullanılabilirdiği gibi bir arada da kullanılabilir. Önemli olan geliştirilen karakterlerin inandırıcı olması ve karakter özellikleriyle olay ya da durumun örtüşmesidir (Sever, 2010: 103).

Nitel bir araştırma olup doküman incelemesi yöntemiyle değerlendirilen bu çalışmada Nur İçöz'ün "Bintepe'nin Hayaleti" adlı yapıtı, barındırdığı karakter çeşitliliği bakımından seçilmiştir. Karakterler, fiziksel özellikleri, konuşmaları, davranış ve eylemleri, diğer karakterlerin yorumu ve yazarın karakterler hakkındaki yorumu açısından incelenmiş, incelemelerin okur ve yapıt kurgusu üzerindeki etkileri tartışılmıştır.

Bintepe'nin Hayaleti'nde Yer Alan Karakterlerin Çözümlemesi
Yapıt, aynı okulda okuyan ve kendilerine Kafadenkler takma adını veren bir grup öğrencinin arkeoloji kulübüne girdikten sonra

gittikleri kulüp gezisinde başlarından geçen serüvenli ve gizemli olayları anlatır. Yapıtın varsıl bir karakter topluluğuna sahip olduğu görülür. Çok sayıda karakter kullanımı, toplumda yer alan farklı karakterleri örneklendirmesi bakımından önemlidir. Bu karakterler şöyle sıralanabilir:

KAFADENKLER

Düzduvar Ercan

Çalçene Mine

Paten Ayten

Bolgöbek Yaşar

Tiki Melek

Kasıntı Can

Meraklı Serkan

Üşengeç Muratcan

Bıdık Ahmet

DIĞER KARAKTERLER

Ebüve Toyga

Arkeoloji Kulübü Başkanı: Yavuz

Kazbabam

Rehber Öğretmen: *Herbiran* Neriman

İzci Lideri: Tarık *Uyanık*

Kazı Bilim Profesörü: Niyazi Ekrem

Şişko Aşçıbaşı: Cemil Usta

Okul Müdürü Banu Hanım

Aşçıbaşının Karısı

Şoför Hasan Efendi

Defineci

Görüldüğü üzere karakterlerin adlarından çok takma adları ön plana çıkar. Karakterlerin adları, birer gösterge işlevi görerek o adı taşıyanla örtüşebilir. Adlar, yazarca belli bir nedene uygun olarak verilir ve bu durum yapıt boyunca belirgin ya da örtük biçimde sezdirilir (Kıran ve Kıran, 2011: 193; Çetin, 2009: 183). Yapıtta yer alan karakterlere seçilen bu takma adlar da karakterlerin öne çıkan fiziksel özelliklerinin, konuşmalarının ya da davranışlarının birer sonucudur. Diğer çözümlmeler ise Sever (2010: 95)’in Lukens (1999)’ten yaptığı aktarmadan yola çıkarak ele alınacaktır:

1. Karakterlerin Fiziksel Özellikleri

Karakterlerin fiziksel özelliklerinin betimlenmesi, karakterlerin oluşturulmasında kullanılan yollardan biridir. Böylece okurun karakteri görselleştirmesi sağlanmış olur. Yapıttaki karakterlerin fiziksel özelliklerine fazla yer verilmemiş; takma adlardan çıkarılacağı üzere kimi karakterlerin fiziksel özelliklerine yer yer değinilmiştir. Örneğin Bolgöbek Yaşar, kocaman göbekli, tumbul kırmızı yanaklı, kıvrırcık kızıl saçlıdır. Bıdık Ahmet, Kafadenklerin en kısa boylusu, Kasıntı Can ise en uzun boylusudur. Can’ın her zaman gözlerinin önüne düşen bir tutam perçemi olan düz ve kumral

saçları vardır. Şoför Hasan Efendi, kır saçlı, orta yaşlı iken Aşçıbaşı Cemil Usta, her zaman kıpkırmızı yüzlüdür.

2. Karakterlerin Konuşmaları

Karakterlerin oluşturulmasında kullanılan yollardan biri de konuşmalarına yer vermektir. Sıklıkla başvurulan bu yol, karakterlerin tanınarak okurca değerlendirilmesine olanak sağlar. Yapıttan seçilen konuşma örnekleri karakterlerin takma adlarının birer kanıtı gibidir:

Üşengeç Muratcan: - *“Hangi konuda çalışmak istiyorsanız beni de yazın.”* / - *“Listeye bir bakalım da...”* / - *“Aman ne fark edecek... Dedim ya siz nereye, ben oraya...”* (s. 10)^{3†}, *“Ooo... Kamp falan iyi de öyle çadır filan kurmak beni aşar arkadaşlar.”* (s. 23), *“Arkadaşlar ben inmeyeyim, bana ekmek arası bir şeyler yapıp getirseniz.”* (s. 45). Örneklerden de anlaşıldığı üzere Muratcan’ın söylemine yansıyan üşengeçlik, onun bu takma adı almasının nedenlerinden biridir.

Çalçene Mine: *“Babam hep, ‘Alırken aç gözünü yerken düşünme der.’ Üstelik ne demişler, acele işe şeytan karışır. Ben derim ki, iyice düşünmeden, araştırıp tartışmadan karar vermeyelim. Geçen yaz tatilinde ailemle Efes’e gittiğimizde...”* (s. 11). Çalçene Mine’nin, örnekte de görüldüğü gibi, yapıt boyunca türlü deyim ve atasözü kullandığı göze çarpar. Bunlardan kimileri; *pilavdan dönenin kaşığı kırılınsın* (s. 13), *anca beraber, canca beraber* (s. 13, s. 23), *iyi söyleyin iyi olsun* (s. 14), *eskiye rağbet olsa bitpazarına nur yağardı* (s. 15), *bilmemek değil, öğrenmemek ayıp* (s. 16), *bir elin nesi var, iki elin sesi var* (s. 20), *fazla mal göz çıkarmaz* (s. 29), *arkadaşını söyle bana, kim olduğunu söyleyeyim sana* (s. 36), *işleyen demir pas tutmaz* (s. 54), *iti an, çomağı eline al* (s. 70), *üzümünü ye bağını sorma* (s. 79), *soran dağ aşmış, sormayan yoldan şaşmış* (s. 81), *akıl akıldan üstündür* (s. 93), *görünüşe aldanmamak gerek* (s. 101), *bakma söyleyene, bak söyletene* (s. 112), *ye kürküm ye* (s. 112), *el elden üstündür* (s. 129), *erken kalkan yol alır* (s. 139), *bağışlama, büyüklüğün şanıdır* (s. 161), *yerin kulağı var* (s. 163) şeklinde sıralanabilir.

Tiki Melek: *“Tam bana göre, bu sayede yepyeni giysiler bile tasarlayabilirim. Ayyyyy... Hayal etmek bile harika... Sütunlar*

³ Nur İçözü’nün “Bintepe’nin Hayaleti” adlı yapıttan yapılan alıntılar, metin içinde yalnız sayfa numarası verilerek gösterilmiştir.

arasında bir defile... Binlerce yıl öncesinin giysileriyle dolanan mankenler... Aaaa... Bayıldım bu fikre.” (s. 11-12), “Geçen yıl Bodrum’dan aldığım kemeği görerseniz bayılırsınız. İnceli kalınlı her türlü ipi kullanmışlar örerken. Paket ipleri bile var arada. Sanki renkli bir desen dokunmuş gibi... Bu düğüm olayı kafama yattı. Böylece ilk defilede ilginç ip desenlerinden oluşturacağım bir model de kullanabilirim.” (s. 22). Günümüzde giyime, süse ve markaya aşırı derecede ilgisi olan insanlar için kullanılan “tiki” sözcüğü Melek’in söylemleriyle bu takma adı hak ettiğinin bir göstergesi gibidir.

Bolgöbek Yaşar: “Tam benim yaşam felsefem... Örneğin bir çikolata alacağım zaman tek tek bütün markaları incelerim. Fındıklısı, fıstıklısı, balbademlisi, üzümlüsü...” (s. 12), “Yaa aranızda kimse acıkmadı mı? Şuraya bakın, her yerde tabelalar var. (...) Meşhur Susurluk tostı, meşhur Susurluk ayranı... Nereden belli meşhur oldukları? Azıcık dursak da bir tatlarına baksak... Acaba gerçekten meşhur olmayı hak ediyorlar mı, denesek de öyle karar versek.” (s. 43). Yemeğe düşkün olup doymak bilmeyen Yaşar’ın söylemleri, onun Bolgöbek takma adını almasında önemli rol oynar.

Düzduvar Ercan: “Karşınızda bunca yıllık eğitimli dağcı duruyor. Bu evin kaç katı yüksekliğindeki sarp tepelere bile kolayca tırmanırım. Çatiya çıkmak benim için çocuk oyuncuğu.” (s. 146). Yaramaz çocuklar için kullanılan “düz duvara tırmanmak” deyimini, dağcılıkla da özdeşleşmiş olup Ercan’ın söyleminde kendini gösterir.

Meraklı Serkan: “Eee amma da uzattınız, adamı çatlattırsınız. Neler oluyor söyleyin de biz de anlayalım bari!” (s. 42), “Niye yemeğe bile fırsat bulamayacakmışız anlamadım. Kamp alanında bizi neler bekliyor? Haydi Toyga... Anlat da bilelim.” (s. 46). Bilme, öğrenme ve anlama isteği çok olan Serkan’ın, söylemleriyle bunu dile getirmekten çekinmediği görülür.

3. Karakterlerin Davranışları ve Eylemleri

Karakterlerin belirgin özelliklerinin öne çıkmasını sağlayan okurların özdeşim kurmalarındaki önemli etkenlerden biri sergiledikleri davranışlar ve eylemlerdir. Yapıttaki karakterlerin de takma adlarını hak edecek davranışlar ve eylemler sergiledikleri görülür:

Çalçene Mine: İki lafın arasına “Ne demişler” sözünü sıkıştırması en öne çıkan davranışıdır. “Mine için çanta hazırlamak hiçbir zaman zor olmamıştır. O gece de bir yandan elindeki telefonla sağı solu

arayıp yolculuk heyecanını arkadaşlarıyla paylaşırken, bir yandan da sırt çantasının içine çekmecelerini boşaltıp duruyordu. Her zaman dediği gibi fazla mal göz çıkarmazdı.” (s. 29)

Tiki Melek: “Saatlerdir, yatağının üzerine boşalttığı giysileri arasında gezinip duruyor, ya bir pantolonu kenara ayırıyor, üstüne bluz ayırıyor ya da bir şortun altına pabuç bulamayınca söylenip duruyordu. (...) Sıkıntı içinde geçen birkaç saat sonunda birbirine uyan renklerde birkaç şort, kot ve tişört bulabildi. Üç çift spor pabuç, her birine uygun çoraplar derken önce sırt çantası, ardından küçük bir valiz doldu. Güneş yağları, kremler ve şampuanlar için de küçük bir omuz çantası hazırladı. Kulaklıkları, kasetçaları, MP3 müzikçaları ve en önemlisi fotoğraf makinesi de omuz çantasındaki yerini aldı. Artık yolculuğa çıkmaya hazır.” (s. 27).

Bolgöbek Yaşar: “Yaşar, gece yatmadan önce çantasını bir kez daha gözden geçirdi. Ve tabii hemen çok önemli bir eksiklik olduğunu fark etti. Hemen mutfağa koştu, bulduğu tüm bisküvi paketlerini, çikolataları çantasının ceplerine doldurdu. Yer bulamadığı son paket gofreti de açıp birkaç lokmada mideye indirdi. Artık yola çıkmaya hazır.” (s. 28)

Düdüvar Ercan: “Tüm acarlığına karşın iş yol hazırlığına geldi mi, neyin öncelikli olduğunu çok iyi bilirdi. Çantasına ilk koyduğu eşya, spor pabuçları oldu. Biri rahat, yumuşak ketenden, diğeri su geçirmez, altı çivili... Ardından bir kangal tırmanma ipini, küçük çekicini ve çivileriyle çengellerini attı diğerlerinin yanına...” (s. 28),

Paten Ayten: “Okula patenleriyle gelip gidiyor, ders aralarında yalnızlığını yine paten kayarak unutuyordu. (...) Bu yolculuğa çıkarken yanına patenlerini de almasından daha doğal bir şey olamazdı. O da öyle yaptı. Annesinin özenle hazırladığı çantasının kenarına patenlerini asmayı unutmadı.” (s. 29)

Üşengeç Muratcan: “Muratcan için uyumaktan daha önemli bir şey olamazdı. Gündüzden listesini yaptı. Annesi de onun istediklerini çantasına bir bir yerleştirdi. (...) Çantasını açıp bakmadı bile. Erkenden yattı.” (s. 29)

Bidik Ahmet: Boyunun kısalığından yakınmaz. “(...) iyi bir yer jimnastikçisi olmasını da bu özelliğine borçlu olduğunu biliyordu. Kimse onun gibi uçar takla atamaz, yerde lastik top gibi değişik şekillere giremezdi.” (s. 30)

Meraklı Serkan: “Doğrusu yolculuğun nasıl geçeceğini çok merak ediyordu. Bir de en son toplantıda Yavuz Bey’in söyledikleri

kafasını kurcalayıp duruyordu. Aralarına sürpriz bir konuğun katılacağını söylemişti. Acaba kimdi? Öğrenmese meraktan çatlayabilirdi.” (s. 31)

Ebüve Toyga: Korna sesi, polis sireni sesi gibi değişik sesleri çıkarabilme en belirgin eylemlerindendir. Adıyla dalga geçilmesini umursamaz. “Küçüklüğünden beri adıyla dalga geçilmesine alışmıştı. Öyle ki aslında adının düğün bayram anlamına geldiğini söylemeye gerek bile duymaz olmuştu. Bu umursamaz tavrı kendisini ti’ye almak isteyenlerin hevesini kursağında bırakan en güzel savunma aracıydı.” (s. 35)

Herbiran Neriman: Beklenmedik anlarda birden ortaya çıkmasıyla bu takma adı kazanmıştır. Düzenli ve aklına koyduğunu yapan biridir.

Yavuz Kazbabam: Kazı bilimine gönül vermiş; ancak yağmalamalar, umursamazlık ve eski yapıt kaçakçıları yüzünden uğraşına küskün bir kazı bilimcidir. Yapıt boyunca kazı bilimiyle ilgili öğrencileri bilgilendirir.

Buraya değin verilen örneklerde karakterlerin belirgin özelliklerinin öne çıkmasını sağlayan davranış ve eylemler sergilediği görülür. Ancak Kasıntı Can adlı karakterin “kasıntı” olma durumunu örnekleyen davranış ve eylemlerde bulunmaması dikkat çeker. Kasıntılık, kendince bir büyüklenme olup Can’ın davranış ve eylemlerine bu özelliğin yansımadağı görülür.

Kasıntı Can: “Can’ın Kafadenkler grubunun liderliğini yıllardır elinde tutmasının rastlantı olmadığı en belirgin kanıtı da onun hep planlı olmasıydı zaten. O gün babasıyla alışverişe çıkmış, bir kampçı için gerekli tüm araç gereci alarak çantasına yerleştirmişti. Dürbünü, küçük kazması, pusulası, yedek cep telefonu pili, yedek şarj aleti... (...) Yatmadan önce ordusunu denetleyen bir komutan gibi çantasındakileri son kez gözden geçirdi. Her şeyin tam olduğunu görünce rahat bir soluk aldı.” (s. 30-31). Örnekte de görüldüğü üzere bu davranış ve eylemler, Can’ın kasıntı olmaktan çok planlı ve denetimli bir karakter olduğunun göstergesidir.

4. Diğer Karakterlerin Yorumu

Yapıttaki farklı karakterlerce diğerleri hakkında yapılan yorumlar, karakter oluşturmada kullanılan yollardan biridir. Bu durum, yapıttan çokça örneklendirilebilir. Her örnek, karakterlerin tanımlanmasına biraz daha yardımcı olur:

Üşengeç Muratcan: - “Ooo... Tiki Miki Hanım, bakıyorum yine moda dergilerinden fırlamış gibisiniz. Ne o, yoksa şu yabancı televizyoncular söyleşi yapmak için sıraya mı girdiler?” (s. 112)

Çalçene Mine: - “Sen önce kendine bak Muratcan! Belli ki duş yapmaya bile üşenmişsin. Kaç gündür aynı şeyleri giyip geziyorsun. Daha kokmadı mı onlar? İnsan nerede nasıl davranacağını bilmeli. Sen giyimi kuşamı önemsemiyorsun diye herkes de öyle mi olmalı.” (s. 112)

Üşengeç Muratcan: - “Sana da boşuna Çalçene dememişler Mine. Onca lafı söylemeye hiç üşenmiyorsun ya... Hayret!” (s. 112)

Görüldüğü gibi karakterlerin birbirleri hakkında atışarak yaptığı yorumlar onların belirgin özelliklerinin öne çıkarılarak tanımlanmasını sağlamaktadır.

Serkan’ın Çalçene Mine için “Ooo... Bizimki yine aldı sazı eline, dinleyebilirsen dinle... Boş ver kızım şu atasözlerini, deyişleri...” (s. 11),

Yaşar’ın Tiki Melek’in gecikmesi üzerine “Garanti, üstüne ne giyeceğine karar verememiştir.” (s. 34),

Yaşar’ın Ebüve Toyga’ya “Adın Toyga’ydı değil mi? Hımmfff... Harika... En sevdiğim çorba!” (s. 34),

Mine’nin, arkadaşı Tiki Melek’in eşyalarını göremeyince “Ne o, etrafta çanta filan göremiyorum. Hiç eşya almadım deme sakın, inanmam!” (s. 36),

Ercan ve Serkan’ın Tiki Melek’le ilgili “E kolay mı, Tiki Melek demişler ona. Rengi rengine, kumaşı zevkine uyması gerek. Pabuçlar çoraba, şapkalar şorta uymazsa dünya batar.” (s. 36),

Yavuz Bey’in Bolgöbek Yaşar’a “Dur bakalım İstanbul’dan çıkalı henüz üç saat bile olmadı. Üstelik gemide adamakıllı kahvaltı ettiğini de görmedim sanma. İki saat boyunca ağzın hiç durmadı. Arada geçen satıcılardan da pasta börek, önüne ne geldiyse alıp durdun.” (s. 43-44),

Can’ın Meraklı Serkan’ın sorularından sıkılması üzerine “Serkan başladın yine! Amma da meraklısın! Bırak da Yavuz abi anlatmaya devam etsin.” (s. 49),

Can’ın Tiki Melek’e “Bir modacıdan da ancak böylesi bir yorum beklenir. Kutluyorum Melek. Artık kesinlikle eminim ki, sen gerçekten iyi bir modacı olacaksın.” (s. 90),

Melek’in Neriman Öğretmen için “Neriman Öğretmen cin gibidir. (...) Öyle kolay kolay her söylenene inanmaz.” (s. 142),

Can’ın, Ebüve Toyga için “*Eğer polis sireni ve helikopter taklidi yapmasaydı soyguncularla baş etmemiz olanaksızdı.*” (s. 156), Ercan’ın Bıdık Ahmet için “*Bacadan aşağıya inmek ise Ahmet’in işi olmalı. Aramızda en ufak tefek olan o. Üstelik iyi bir jimnastikçi.*” (s. 146),

Bolgöbek Yaşar’ın kraker yerken çekilen görüntüleri üzerine Ahmet’in “*Oburluğun tarihe geçti oğlum...*” (s. 128), Mine’nin Üşengeç Muratcan’a “*Asıl bundan daha inanılmaz bir şey olamaz Üşengeç! Sen yatağında sağdan sola dönmeye bile kolay kolay karar veremezsin!*” (s. 142) diyerek takılması gibi örnekler çoğaltılabilir.

Ancak Serkan’ın Kasıntı Can için “*İşte böyledir bizim şef... Bir şeyi kafasına koydu mu, mutlaka yapar. Elinden hiçbir şey kurtulmaz.*” (s. 135) demesi daha önce de üzerinde durulduğu gibi Can’ın kasıntılık özelliğine değil, planlı ve denetimli oluşuna bir gönderme niteliğindedir.

5. Yazarın Karakterler Hakkındaki Yorumu

Kimi zaman yazarın karakterler hakkında yaptığı yorumlar da o karakterlerin oluşmasında ve tanımlanmasında rol oynar. Yazarın yapıtta yer alan karakterler hakkında yaptığı yorumlar şöyle örneklendirilebilir:

Üşengeç Muratcan hakkında: “*Bu, tam Muratcan’a uygun bir yanıtı. Öylesine üşengeçti ki, şimdi olduğu gibi bazen bir konu üzerinde düşünmeye bile üşenirdi. Hatta oturduğu yerden kalkmamak için yemek bile yemediği olurdu.*” (s. 10), “*Bazen ağzını açmaya bile üşenen Muratcan, iş dalgaya geldi mi herkesin önüne geçiverirdi işte böyle.*” (s. 101)

Bolgöbek Yaşar hakkında: “*Bolgöbek Yaşar, aralarında en oburlarıydı. Önüne geleni silip süpürür, hatta pastanın yanında mantı yemekten bile çekinmezdi. Bir yıl önceki Aşçılık Kulübünden de sırf bu nedenle atılmıştı. (...) Aşçılık Kulübünün öğrencileri okullar arası yarışma için hazırladıkları her şeyin Bolgöbek’in midesine indiğini görünce, Yaşar’ın çok keyifle sürdürdüğü çalışmanın da sonu gelivermişti.*” (s. 10)

Herbiran Neriman hakkında: “*Kapıda Rehberlik Öğretmeni Neriman Hanım duruyordu. Her zamanki gibi beklenmedik bir anda sessizce yaklaşmış ortaya çıkmıştı.*” (s. 16), “*Neriman Hanım’ın yanlarına yaklaştığını fark etmemişlerdi. Okulda da öyleydi. Neriman Öğretmen her an, her yerde karşlarına çıkıverir, yanlarında bitiverirdi.*” (s. 94)

Meraklı Serkan hakkında: “*Serkan işte böyleydi. Hem meraklı, hem sabırsız, üstelik de telaşlı mı telaşlı...*” (s. 131)

Paten Ayten hakkında: “*Kendini bildi bileli paten kayardı. Yaşı ilerledikçe patenlerin modeli de gelişmişti. Ve artık paten onun için ayakkabıdan çok daha rahat ve kullanışlı hâle gelmişti.*” (s. 144)

Buraya değin verilen örnekler, yazarın yaptığı yorumların karakterlerin oluşması ve tanımlanmasında rol oynadığının birer göstergesidir. Ancak Kasıntı Can karakteri için değinilen kimi saptamalar bu bölümde de dikkat çeker. Yazarın Kasıntı Can hakkında “Can, demokrasiye gerçekten inanırdı. Ancak seçmenleri başıboş bırakınca oyların da sağa sola dağılacağını çok iyi bilirdi. Sınıf başkanlığı ve okul başkanlığı seçimlerinde az deneyim edinmemişti doğrusu.” (s. 10-11) yorumunu yapması O’nun kasıntılık özelliğine dikkat çekmekten çok denetimli ve deneyimli oluşuna bir göndermeyken “Toyga, Can’ın disiplinli çalışmasına hayrandı. Kafadenkler’in onu lider seçmesine şaşmamak gerekti. Bir de zaman zaman arkadaşlarının ona taktığı KASINTI takma adını hak edecek davranışları olmasa gerçekten de çok iyi arkadaş olabilirdi.” (s. 123) örneği yapıt boyunca Can’ın kasıntılık özelliğine gönderme yapan tek yorumdur. Bu yorumda Can’ın zaman zaman kasıntılığı hak edecek davranışları olduğu vurgulansa da yapıtta bu tür davranışların karşılığında rastlanılamamıştır.

Sonuç

Nur İçözü’nün “Bintepe’nin Hayaleti” adlı yapıtının ön kapağı incelendiğinde on yaş ve üzeri simgesiyle karşılaşılır. Bu dönemdeki çocukların karakter, dolayısıyla kişilik gelişimleri incelendiğinde çocukların kendi beceri ve yeteneklerini yaşlılarıyla karşılaştırabildikleri, iç denetimlerini sağlayabildikleri görülür. Bu gelişim özelliklerinden yola çıkarak döneme uygun çocuk yapıtlarından beklenen de karar verme, değerlendirme, sorgulama, eleştirme gibi becerilerin öneminin yapıtlarda sezdirilmesidir (Sever, 2010: 63). Bu bakımdan incelenen yapıttaki karakterlerin kendi beceri ve yeteneklerinin ayırımında olup yapıt boyunca bu beceri ve yetenekler doğrultusunda davranış sergilemeleriyle karşılaşılır. Karakterlerin kendi beceri ve yeteneklerini arkadaşlarıyla karşılaştırıp birbirlerini olduğu gibi benimsediği, aralarındaki ayrımlara saygı duyduğu da görülür. Yalnız yapıttaki Kasıntı Can karakterinin kasıntılık özelliğini öne çıkaracak biçimde sergilenmediği O’nun denetimli, planlı ve deneyimli olduğunun daha çok vurgulandığı dikkat çeker.

Yapıtta Kafadenkler grubu ile Ebüve Toyga’nın açık, diğer karakterlerin ise kapalı karakterler olarak çizildiği görülür. Karakterlerin tanımlanması, dolaylı ve dolaysız olarak süreç içerisinde yinelenerek gerçekleştirilmiştir. Karakterlerin çocukların gelişim düzeylerine uygun, yaşam ve insan gerçekliğine dönük olarak kurgulanması çocuk yazını bağlamında olumlu bir nitelik olarak değerlendirilebilir.

İncelenen karakterler farklı biçimde oluşumlarıyla olayların ve anlatımın biçimlenmesini sağlamıştır. Bu oluşumlarda karakterlerin fiziksel özellikleri daha az yer kaplarken konuşmaları, davranış ile eylemleri, diğer karakterlerin yorumu ve yazarın karakterler hakkındaki yorumlarının daha çok yer kapladığı görülür. Yapıtın kurgusunu biçimlendiren öğelerden biri karakterlerin oluşturulma biçimleriye bir diğeri karakterlerin yaşadığı çatışmalardır. Karakterlerin yaşadığı çatışmalar, yapıtta birbirleri hakkında yaptığı yorumlarla sergilenmiştir. Bu çatışmalar gerilim oluşturup devinim yaratırken okurun ilgisini de yapıta çekmektedir.

Yapıtta yer alan karakter çeşitliliği, toplumdaki farklı karakterleri örneklendirmesi bakımından önemlidir. Bu durum, çocukların özdeşim kurup farklı kişilikleri tanıyabileceği ortamlar sunmaktadır. Yeni karakterlerle yaşanan deneyimler, çocukların yaşama ve insana dönük ilişkileri sezmelerine, farklı sorunları görerek uygun çözüm yollarına ilişkin bilgi edinmelerine olanak sağlar. Ayrıca yapıttaki karakterlerin olayları yönlendirirken sergiledikleri tutumları, kurgudaki yapılandırmanın rastlantıdan uzak, inandırıcı bir biçimde ele alındığını gösterir. Karakterlerle özdeşim kurup onlar gibi duyan ve düşünen çocukların yapıttaki serüvenin doğurduğu merakla birlikte yapıtta bağ kurlmaları da kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

- Aslan, C. (04-06 Ekim 2006). *Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuk Gelişim Sürecindeki Yeri*. 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Kitabı, s.189-200. Ankara.
- Aytaç, G. (1999). *Genel Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Papirüs Yayınevi.
- Binyazar, A. ve Özdemir, E. (2006). *Yazma Öğretimi/Yazma Sanatı, Yaratıcı Yazma Dersleri* (3. Basım). İstanbul: Papirüs Yayınevi.
- Çetin, N. (2009). *Roman Çözümleme Yöntemi* (7. Baskı). Ankara: Öncü Kitap.
- Çotuksöken, Y. (2012). *Türkçe Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü* (2. Basım). İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Günay, V. D. (2013). *Metin Bilgisi/Hem Metin Çözümleme Hem De Yaratıcı Yazma* (4. Basım). İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Gürel, Z., Temizyürek, F. ve Şahbaz, N. K. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Öncü Kitap.

- İçözü, N. (2008). *Bintepe'nin Hayaleti*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Karadeniz, A. (2004). Öykü Tekniği. *Hece Öykü Dergisi (Dosya: Öykünün Kuramsal Bağlamı)*, Y:1, S:1, Şubat-Mart 2004. s. 61-66.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim* (Genişletilmiş 3. Baskı). Ankara: Engin Yayınevi.
- Kıbrıs, İ. (2010). *Çocuk Edebiyatı* (4. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Kıran-Eziler, A. ve Kıran, Z. (2011). *Yazınsal Okuma Süreçleri* (4. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Oğuzkan, F. (2010). *Çocuk Edebiyatı* (9. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özdemir, E. (2002a). *Eleştirel Okuma* (5. Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özdemir, E. (2002b). *Yazınsal Türler* (5. Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Püsküllüoğlu, A. (2008). *Edebiyat Sözlüğü*. İstanbul: Can Yayınları.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve Edebiyat* (5. Basım). İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sever, S. (2013). Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır?. Bulunduğu yapıt: *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü* (s. 111-144). İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Singh, M. ve Lu, M. (2006). *Exploring the Function of Heroes and Heroines in Children's Literature from Around the World*. (Education Oasis Staff tarafından uyarlanmış ve genişletilmiştir.)
<http://www.educationoasis.com/bc/articles/exploringheroes.htm>
Erişim tarihi: 29.03.2014
- Tekin, M. (2012). *Roman Sanatı I, Romanın Unsurları* (10. Basım). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Zivtci, F. (04-06 Ekim 2006). *Çocuk Kitaplarında Kahramanın Yeri ve Önemi*. 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Kitabı, s.245-247. Ankara.

